

SEDMÝ ROČNÍK KONFERENCE „KRAJINA ČLOVEK KULTÚRA“ V BANSKÉ BYSTRICI

Krajináři, urbanisté, památkáři, ochranáři i etnologové nejen ze Slovenska mají již tradičně zaznamenáno, že v první dekádě května se v aule Fakulty politických věd a mezinárodních vztahů Univerzity Martina Benku koná oblíbená a díky četným přátelským vazbám radostně očekávaná konference, která se z různých úhlů a s různou mírou šíře i hloubky zabývá souvztažností pojmů, obsažených v jejím názvu. Oproti předchozím ročníkům s třídním trváním byl základní program konference jen dvoudenní – od 6. do 7. května – s možností jejího volného pokračování v následující den státního svátku, kdy se v horském hotelu Králova studňa uskutečnil vzpomínkový seminář u příležitosti nedožitých sedmdesátých narozenin architekta, krajináře Milana Marenčáka. V přípravných materiálech konference bylo uvedeno, že jde zejména o výměnu a formování názorů odborníků a úředníků formou workshopu na metody, koncepce a přístupy ke kulturní krajině a kultuře krajiny s aktivním podílem všech účastníků, jejichž příspěvky byly pak následně zahrnuty do knižního sborníku.

Organizátoři letošního ročníku dali konferenci poněkud odlišné organizační schéma. Jako obvykle byl program rozdělen do tematických okruhů (letos do sedmi). Každý okruh však byl již v přípravných materiálech uveden základními tezemi. Na začátku každého z nich odezněly dva nosné referáty o celkové délce asi 30 minut s navazující diskusí, která ovšem sestávala z dalších tematicky příbuzných

příspěvků a neměla přesáhnout 60 minut. Nutno poznamenat, že tradiční nepřítel všech konferencí, tj. časový deficit, se díky nepřítomnosti některých přednášejících podařilo nakonec vcelku rozumně eliminovat.

Význam krajiny a její postavení v procesu prostorového plánování, zejména ve vztahu k aplikaci mladých slovenských zákonů o územním plánování a stavebním řádu, o ochraně památkového fondu, k novelizaci zákona o ochraně přírody a krajiny, jakož i k celkové harmonizaci všech procesů a aktivit v území, zdůraznili ve svých úvodních projevech slovenský ministr životního prostředí **Prof. RNDr. Laszló Miklós, DrSc.** a generální ředitel sekce územního plánování a stavebního řádu MŽP SR **Ing. arch. Peter Kovačik**.

Po nich následoval první tematický okruh s názvem **Identifikace prostorově relevantních aspektů informační společnosti v krajině a jejich průmět v systematické nástrojů prostorového plánování** moderovaný **Prof. Ing. arch. Marošem Finkou, PhD.** a **Ing. arch. Alexandrou Berkovou**. Blok se zabýval nejen systémem nástrojů a metod plánování, ale především systémovými vazbami územně plánovacích a jiných prostorově relevantních aktivit. Právě tyto vazby determinují filozofii a obsah vlastního plánování, následně fixované příslušnou legislativou a promítající se do organizačního zabezpečení v systému orgánů státní správy a dalších institucí, včetně nevládních.

Ing. arch. Henrich Pifko, PhD. a **Doc. Ing. arch. Robert Špaček, CSc.** otevřeli 2. tematický okruh nazvaný **Trvale udržitelný rozvoj městské krajiny**. Zajímavost jejich přístupu spočívala v hledání společných rysů přírodních systémů s urbánní krajinou, jako např. nahrazení lineárních energetických a materiálových toků toky cyklickými. Indikátory udržitelnosti sídelního rozvoje pak umožňují sledovat vývoj městské krajiny v čase. Udržitelnost systému města však závisí nejen na rovnováze dopadu jednotlivých funkcí v území, ale i na etických hodnotových kritériích společnosti.

Kupříkladu příspěvek **Doc. Špačka** prezentoval pojem „**urbánní slušnost**“ zahrnující opatření, zlepšující kvalitu městského prostředí, např. elektromobily, retardační ostrůvky, příkazy „jezděte krokem“, rozšiřování bezbariérovosti nebo naopak větší zpřístupňování městských center osobní dopravě v době svátků.

Podobně prezentovala **Zuzana Újházi** budování soustavy malých vodních nádržek na některých košických sídlištích jako opatření proti suchu.

Ing. arch. Eugen Nagy navíc připomněl Evropskou urbanistickou chartu a Deklaraci OSN o městech, která města definuje jako „motory ekonomiky.“

Krajinnými a urbanistickými souvislostmi památkového fondu se zabýval třetí tematický okruh **Kulturně – historický potenciál krajiny, systém nástrojů na jeho identifikaci a revitalizaci**. Na jeho počátku uvedla **Ing. arch. Viera Dvořáková**, že památkově chráněná jsou 3 %

území Slovenské republiky, z toho třetina v rámci památkových rezervací. Zabývala se i dalšími, v památkových seznamech neuvedenými pojmy jako krajinný rámeček, vnější a vnitřní obraz sídla, neboť zdaleka nejen to, co je zapsané, má historickou hodnotu.

Ing. arch. Jarmila Lalková, PhD. ve svém příspěvku znázornila na příkladech dobře zpracovaných regulačních zásad urbanisticky i architektonicky zachovalého centra obce Rybany (okres Topolčany) úlohu dobře zpracovaného územního plánu.

Podobnou historicky propracovanou studii o památkové zóně Liptovský Ján přednesla **Ing. arch. Janka Čúrna, PhD.**

Co vše lze a nelze vyčíst z historických map různé doby vzniku a úrovně zhodnotil **Ing. Branislav Olah.** V diskusi k tomuto bloku s tématy přesahující i do dalších okruhů vystoupil **Ing. Petr Lepeška.** Ve svém příspěvku mj. popsal hlavní předpokládané přínosy návrhu věcného záměru stavebního zákona v ČR, pořizovatelskou roli obcí a krajů, postavení procesů EIA a SEA v územním plánování, a srovnal je s podobnými tendencemi na Slovensku, zejména s poměrně novým plánovacím nástrojem – krajinně ekologickým plánem (KEP). V závěru neopomenul upozornit na II. ročník konference Tvář naší země pořádané v první dekádě letošního října na Pražském hradě a v Průhoncích.

Posledním tematickým okruhem prvního jednání dne byla **Pozice krajinně ekologických, krajinně plánovacích a krajinně plánovacích aspektů prostorového plánování, moderovaná Ing. arch. Jánem Komrskou a Prof. RNDr. Milanem Růžičkou, DrSc.** Ten proslovil i úvodní referát o krajinně ekologických hlediscích prostorového plánování s důrazem na vytvoření ekologicky optimální krajinné struktury. V tomto, jakož i dalších příspěvcích šlo o nalezení správného poměru mezi územně urbanistickým a krajinně ekologickým pojmáním krajiny. s ohledem na aktuální potřeby doby. Prof. Růžička zde reprezentoval metodiku LANDEP jako průřezově a systémově orientovaný přístup ke krajině.

Krajinně ekologický přístup k tvorbě krajiny se zabýval **Prof. Ing. Ján Supuka, DrSc.,** když vyšel z přerůstání zahrad do krajiny v tvorbě známého Humpreya Reptona a z často problematického, čistě rezortního (do-
pravního, vodohospodářského, lesnické-

ho) přístupu k plánování krajiny. V souvislosti se snahou o zachování tradičních malovýrobně zemědělských agrostruktur upozornil rovněž na povinnost vytvoření krajinné typologie a následné strategie ochrany, péče či tvorby (dle míry krajinného narušení) zakotvené v Evropské úmluvě pro krajinu.

Ing. Ivan Šembera, CSc. a mgr. Tomáš Šembera prezentovali rozsáhlé krajinně ekologických analýzy v rámci postupu zpracování krajinně ekologického plánu (část průzkumy a rozborů) na příkladech obcí Banská Štiavnica a Štiavnické Bane.

Spektrum přístupů ke krajinně ekologické tvorbě prezentovali z pozice lesnické **Doc. Ing. Vladimír Čaboun, CSc.,** z hlediska zemědělství **Ing. Karol Kočík, PhD.,** a z pohledu geologických zajímavostí a geologie obecně **RNDr. Boris Beláček.**

Po neformálním večerním posezení v Klubu architektů na společensky velmi živém historickém banskobystřickém náměstí začal druhý den konference velmi zajímavě. Často ožehavé téma, nazvané **Význam přírodního dědictví a ochrany přírody v prostorovém plánování** uvádělo zejména na četných stavebních záměrech a realizacích krajinně ekologicky exponovaného podhůří (ochranného pásma) Tatranského národního parku **Ing. Ladislav Sisák a Prof. Ing. Ivan Vološčuk, DrSc.** Dnešní ochrana přírody se netýká jen zvláště chráněných území, ale krajiny jako celku. Zajímavá se jeví interakce urbanistů památkářů i ochrany přírody v lokalitách, vyžadujících zvýšenou pozornost všech zmíněných profesí (např. Hriňová, Liptovská Teplička či Vlkoš). Ve vztahu k investorům staveb a zásahů jako takových v těchto územích byla zdůrazněna nutnost preventivní osvěty a vzdělávání investorů, projektantů, neustálé komunikace s veřejností (ve všech fázích územně plánovacího procesu) a vhodná publikace dobrých i špatných příkladů. Je nasnadě, že diskuse k tomuto tématu byla velmi bohatá a bezprostřední.

Moderátoři předposledního tematického okruhu – **Identita a interakce lidské kultury a krajiny; Duchovní rozměr krajiny** – se velmi zajímavě zabývali krajinnou identitou, „svěrákem“ – charakterem, kdy lze díky některým nezaměnitelným znakům mluvit o specificky regionálním krajinném rázu. Těmito a dalšími otázkami, zejména různými

historicky a kulturně podmíněnými identifikacemi člověka s krajinou se ve svém příspěvku zabýval **Ing. Peter Jančura, PhD.,** jinak jeden z hlavních organizátorů a inspirátorů celé konference. Od různého vnímání krásna v krajině na příkladu sedláka a měšťana přešel k antickému souladu člověka s přírodou plnou symbolů přes středověké transcendentno a křesťanskou mystiku, renesanční hledání rovnováhy, barokní expresi, romantismus i racionalismus 19. století, až po spektrum krajinně i liberálních přístupů století dvacátého. Rovněž vzpomněl archetypy lidského chování v různých prostředích (divočina – strach, zahrada – ráj, město – kontrola člověka), čímž došel k závěru, že ochranu památek a přírody nelze oddělovat. Nakonec připomněl některé dnešní způsoby hledání nového dialogu s krajinou právě přes symboly a archetypy, jejichž pomocí znovunalezáme, mnohdy díky výrobní racionalizaci krajiny, její ztracenou identitu.

Sympatickým pohledem odjinud bylo přehledné celosvětové shrnutí tematiky náboženských poutí a putování v krajině v referátě **Prof. Dr. hab. Danuty Ptaszycké.** Na náboženské poutě se na světě ročně vydává přes 300 milionů lidí. Jasnou Góru v Czestochowě navštíví ročně cca 4 milióny poutníků – to je v Polsku přes 500 uznaných (zpravidla římsko-katolických) poutních míst. Paní Ptaszycká však poměrně podrobně prezentovala hlavní poutní místa a počty putujících z dalších velkých světových náboženství.

O své anketě mezi občany města Jičína, týkající se vztahu ke své krajině, městu a prostředí obecně vyprávěl **PhDr. Miroslav Lapka, CSc.** z podkladů vypracovaných společně s **Ing. Evou Cudlínovou, CSc.** v příspěvku nazvaném **Možno naplánovat příběh v krajině – iluze a realita,** přičemž jej uzavřel tvrzením, že krajinu je třeba respektovat, naslouchat jí a nechat ji vyprávět svůj příběh.

Katarína Trizuliaková se rovněž dotkla pojmů posvátná místa, objekty, obřady a symboly. Skončila zajímavým názorem, že krajinu je třeba plánovat, nicméně s vědomím že se to nikdy zcela nepodaří, v čemž tkívá právě ten úžasný a veskrze přijatelný rozpor.

Ing. Igor Kyselka CSc. si všiml původu a funkce nejdůležitějších drobných historických prvků kulturní krajiny (venkovská plůžina a zemědělské stavby, sakrální stavby, studny, studánky, humna, technické památky), jejich dnešního po-

stavení, možnosti ochrany či snad novodobé funkce i rozšíření.

V dnešní době nemohl na seriózní krajinářské a environmentální konferenci chybět poslední blok, tj. **Participace občana při utváření krajinného prostředí**. Přestože současné zakotvení občanského principu ve stavebním zákoně staví občana do role rovnocenného účastníka územně plánovacího procesu, v praxi se občan (veřejnost) této kompetence zhošťuje zatím jen velmi pomalu a těžko. Snad je to dáno tím, že mnozí občané považují kompetentní úředníky za spolek byrokratů a vzácné příležitosti osobních setkání využívají k málo věcným osobním invektivám. Stejně tak četní úředníci chápou občany, zejména jejich sdružení, za jednostranně orientované nátlakové skupiny, které komplikují jejich koncepční práci a proto je třeba se jim pokud možno vyhýbat. Dnešní evropsky orientované tendence prostorového plánování však musí zohledňovat Aarhuskou úmluvu, kde je s neformální účastí veřejnosti nutno počítat během celého územně plánovacího procesu, včetně územního řízení a stavebního povolení.

Tyto a další názory byly předmětem bloku uváděného **Doc. RNDr. Márií Kozovou, CSc.** a **Ing. Ingrid Belčákovou**. První z nich zmínila ve svém referátě řadu neformálních nástrojů k aktivaci občanů (místní Agenda 21, akční plány, fóra občanů, Program obnovy venkova apod.), s nimiž má jako místní zastupitelka četné

zkušenosti. Uváděla četné příklady kdy kombinací osvěty i získáním finančních dotací bylo dosaženo velmi dobrých výsledků.

Úlohou NGO (nevládních organizací) na venkově se zabýval **Josef Maxa**. Přestože tam jejich působení není dosud tolik rozšířeno, jsou přijímány zpravidla pozitivně, neboť jejich práce je založena na dobrovolnictví a osobním zaujetí, na rozdíl od často rutinně profesionálního přístupu pracovníků státní správy. Jejich úloha často spočívá v zapracovávání regionálních (často poněkud nekonkrétních) vizí a programů do praktické lokální úrovně. Pan Maxa uváděl tyto zkušenosti na příkladu analýzy, které jejich ústav prováděl na Slavonicu.

S obdobným příkladem z Dubnice nad Váhom vystoupil **Juraj Svajda**. V tomto městě byl zjišťován vztah k životnímu prostředí mezi žáky základních a středních škol metodou interdisciplinárně orientovaného výzkumu. Kladně byly hodnoceny zejména nové stavby a pozitivní úpravy v centru města. Podstatně méně respondentů si všímalo jeho okrajů a nezastavěné krajiny. Přesto řada respondentů trpí tzv. provozní slepotou, neboť některé neupravené a neestetické plochy nevadily nikomu.

Tzv. komunitně podporované územní plánování řešil **Ing. Ján Pavlík, PhD.** Zabýval se zvláště aktivizací a motivací občanů, neboť bez jejich zájmu jsou plány málo pozitivně přijímány a jsou vnímány jako

nařízení shora, která nelze měnit. Prezentoval způsoby, jak jednat se všemi složkami místního obyvatelstva, jak vytvářet srozumitelné plány a vize a také laické formy jejich prezentace (panoramatické simulace architektury i volných prostor).

Závěr konference patřil **Igoru Kubincovi** s působivým dokumentem zachovalé zemědělské malovýrobní kulturní krajiny Podpolaní (okres Detva). V tomto okrese se pilotním způsobem zpracovával krajinně ekologický plán (KEP) pro jehož pořízení pan Kubinec z okresního úřadu v Detvě připravoval starosty obcí ve speciálním kursu s výjezdy do ČR a Rakouska.

Atmosféra semináře byla dělná a jeho celkové vyznění velmi sympatické. Rodina slovenských krajinářů není zvláště rozsáhlá, o čemž svědčí, že v sále bylo málokdy víc než 50 lidí. O to víc bylo ovzduší opravdu rodinné, neboť většina účastníků se dobře zná. Diskuse tedy neměla ráz chladné racionality, ale spíš přátelské výměny názorů, ač i zde došlo ke střetům. Tato pravidelně pořádaná konference může tedy sloužit i nám v ČR jako inspirace pro organizaci podobných, tematicky i počtem účastníků zúžených profesních setkání, které díky snazší vzájemné informovanosti a dohodě mohou posunout řešení odborných problémů překvapivě kupředu.

Ing. Igor Kyselka, CSc.